

УДК 37.091.12.011.3-051:73/76

ЄВТУШЕНКО Оксана Едуардівна,

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: evtushenko.oksan@mail.ru

РІЗНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДИЗАЙНЕРСЬКА КУЛЬТУРА» МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкрито різні трактовки понять «культура», «дизайн», «дизайнерська культура»; визначено та охарактеризовано сутність, критерії дизайнерської культури, як складного особистісного утворення, та обґрунтовано необхідність систематичної дизайнерської підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: культура, дизайн, дизайнерська культура, дизайнерська підготовка.

Постановка проблеми. В сучасному освітньому просторі підготовці сучасного вчителя образотворчого мистецтва особлива увага приділяється естетичному збагаченню його особистості та розвитку професійних якостей. В системі професійних якостей велику значущість відіграє дизайнерська культура, як показник професіоналізму вчителя. З огляду на це постають нові вимоги до формування цього складного особистісного утворення у процесі підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Втім, аналіз науково-педагогічних джерел засвідчив відсутність теоретичного підґрунтя, здатного забезпечити ефективність формування дизайнерської культури майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у навчально-виховному процесі вищої школи.

Аналіз дослідження. Проблема формування педагогічного професіоналізму висвітлена у різних аспектах: психолого-педагогічному (Ю. Азаров, Н. Гузій, Л. Виготський, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін.), музично-естетичному (О. Апраксина, Л. Арчажнікова, В. Бутенко, Г. Падалко, О. Рудницька та ін.). У дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених розкриваються зміст та засоби формування спеціальних здібностей (В. Гусак, Л. Котова, Т. Цигульська та ін.), професійно важливих та особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва (М. Моїсеева, І. Сипченко, Т. Смірнова та ін.). Водночас недостатньо аргументовано зміст професійних якостей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, серед яких важливим чинником є дизайнерська культура як цілісне явище. Обґрунтування суті поняття «дизайнерська культура» як важливого показника педагогічного професіоналізму майбутнього вчителя образотворчого мистецтва є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. Переорієнтація української освіти на європейські та світові стандарти формування творчої особистості вимагають нових підходів у підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Важливою характеристикою кваліфікації сучасного вчителя образотворчого мистецтва є дизайнерська культура, яка є важливим засобом розвитку загальної культури учня; збагачення його емоційно-естетичним досвідом під час сприймання навколишнього світу, інтерпретації та оцінювання творів образотворчого мистецтва. Вивчення суті поняття «дизайнерська культура», «дизайнерська освіта» і «культура», виявило існування різних трактовок цього поняття, що, очевидно, є наслідком неоднозначності підходів філософів, соціологів, психологів, істориків – до визначення поняття «культура»; психологів, педагогів, методистів – до визначення понять «дизайн», «дизайнерська освіта», «дизайнерська культура».

Задача сучасного вчителя образотворчого мистецтва полягає у вихованні особистості, яка характеризується особистісно значимими цінностями, знаннями, смислами, досвідом емоційно-естетичного сприйняття оточуючого світу, життєвими установками і активною позицією в перетворенні суспільства за законами естетики. Становлення особистості як суб'єкта культури відбувається за рахунок включення його в виховні процеси, які стимулюють розвиток естетичних потреб, інтересів і можливостей перетворення дійсності на естетичних началах. Важливу роль у вирішенні цієї задачі відіграє вчитель образотворчого мистецтва, який в першу чергу, сам має бути людиною культури і володіти здатністю

створювати культурне середовище розвитку особистості учня, надання йому конкретної допомоги у створенні дизайну свого життя. Поняття «культура» та «дизайн» тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені між собою. Підготовка майбутніх вчителів образотворчого мистецтва передбачає усвідомлення сутності базових понять: «культура» і «дизайнерська культура». Ці поняття досліджували багато вчених.

Так, в Універсальному словнику-енциклопедії поняття «культура» визначається як сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж історії, яке передається від покоління до покоління [1].

Енциклопедичний словник розглядає культуру як сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і виховання [2].

Аналіз наведених трактувань суті поняття «культура», дозволив встановити, що: культура – це те, що відрізняє людину від природного середовища; це характеристика людського суспільства, вона з'явилася і розвивається з ним в часі і просторі; це сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж історії, яке передається від покоління до покоління. Найважливішими формами культури виступають мораль, мистецтво і релігія.

Теоретичну сутність культури необхідно враховувати під час аналізу підходів до трактовки поняття «дизайнерська культура».

Не можна не погодитись з твердженням І. С. Рижової про те, що в осмисленні суті поняття «дизайнерська культура» велику роль відіграє поняття «дизайн», яке вживається для характеристики певного соціального процесу (О. Мірабо, Ф. Ленге, А. Фергюсон, А. Сміт) [3].

Поняття «дизайн» з'явилося на початку ХХ століття як допомога ремісничому декоративно-прикладному мистецтву, масовим виробництвом всього комплексу оточуючих нас речей. Конгрес Міжнародної ради дизайнерських організацій позначив «дизайн» як творчу діяльність, мета якої – визначення форми і сенсу предметів, вироблених промисловістю (В. Т. Шимко) [4].

Актуалізація ролі дизайну в розвитку промисловості та побуті обумовили різні трактовки його суті. Дизайн (від англ. *design* – креслення, малюнок, проект) – творча діяльність (і продукти цієї діяльності), спрямована на формування і упорядкування предметно-просторового середовища, в процесі якої досягається єдність її функціональних і естетичних аспектів [5].

В. Т. Шимко розуміє дизайн і як сферу проектної діяльності суспільства, і як сукупність речей і пристроїв, що роблять наше існування зручніше і легше [4].

М. Я. Куленко вважає, що дизайн (від англ. проектувати, креслити, проект, план, малюнок) – вид діяльності, що пов'язаний із проектуванням предметного середовища. Дизайн – різновид проектно-художньої діяльності, яка поєднує принципи зручності, економічності та краси [6].

На думку С. С. Шумеги, сьогодні вже немає сенсу сперечатися щодо того, куди віднести дизайн: до мистецтва чи до техніки. Усі вчені дійшли висновку, що дизайн – це самостійний напрям проектно-художньої діяльності промислових виробів з усіма притаманними йому атрибутами: історією, теорією, практикою, які пов'язані з мистецтвом і технікою, проте питання, як і чому навчати майбутнього фахівця – дизайнера, своєї актуальності ще не втратило [7].

Роль дизайну у просторі сучасної України постійно зростає у професійній проектно-художньої діяльності і активно впливає на художнє, архітектурне, дизайнерське формоутворення, все більше розширюючи сферу його застосування.

В сучасній науковій літературі, в різних тлумаченнях, визначено основи поняття «дизайн»: мету дизайну, об'єкт, предмет, методи і прийоми, види, роль у формуванні культури і людини. Аналіз спеціальної літератури виявив, що дизайн – це міждисциплінарна художня діяльність, у якій забезпечується синтез наукової творчості й художньо-образного мислення. Це діяльність, що пов'язана з організацією предметного довкілля на засадах краси і доцільності. Дизайн забезпечує проектування нових предметно-пластичних форм і послуг у

всіх сферах життєдіяльності людини, поділяється на дизайн оточуючого середовища, предметний дизайн, етнічний, графічний, ландшафтний, промисловий та інші види.

Дизайн як важлива складова підготовки вчителя образотворчого мистецтва тісно взаємообумовлений і взаємопов'язаний з дизайнерською діяльністю та культурою.

Дизайнерську діяльність, за переконанням І. С. Рижової, слід розглядати в контексті тейлорівського визначення культури, як «цілісного комплексу, що містить у собі знання, вірування, мистецтво, вдачу, право, звичаї та інші здібності, характерні риси і звички, сформовані у людини як члена суспільства» [3].

Дещо інший підхід у С. О. Захарової, яка стверджує, що дизайнерська культура виростає з уміння розуміти замовника, здатності дооформлювати свої інтуїтивні бажання згідно культурно значущим зразкам побуту і діяльності, вбачати у майбутньому споживачеві особливості його темпераменту, ступінь амбіційності, рівень претензій і здатності перенести цей зміст до проєктованих форм, доводячи своє буття до досконалого, художнього виду [8].

Автор акцентує увагу на оформлювальних можливостях дизайнерської культури з надання досконалого естетичного вигляду зразкам художньої діяльності. На противагу С. О. Захаровій І. І. Дутчак акцентує увагу на мистецьких цінностях дизайнерської культури. Вона стверджує, що дизайнерська культура – це сукупність мистецьких цінностей, які відображають активну творчу діяльність в художньому проєктуванні предметів і моделювання оточуючого світу, поєднання матеріальної та духовної культури. Трактівку цього поняття науковець обґрунтовує тим, що майбутній вчитель образотворчого мистецтва формує модель професіонала, яка складається з комплексу практичних умінь і навичок, що створюють успішну профільну підготовку. Базовим в цій моделі виступає поняття «дизайнерська підготовка вчителя мистецьких дисциплін» [9].

Аналіз напрацювань вчених дозволяє розглядати нам дизайнерську культуру, як складне особистісне утворення, яке об'єднує в собі здібності, характерні риси і звички, що забезпечують здатність до оформлення своїх інтуїтивних бажань згідно з культурно значущими зразками побуту і діяльності, мистецькими цінностями, які відображають активну творчість в художньому проєктуванні предметів та моделюванні оточуючого світу.

Дизайнерська культура як складне особистісне утворення характеризується такими критеріями, як: сукупність знань мистецьких цінностей, активна творча діяльність в художньому проєктуванні предметів і моделюванні оточуючого світу, поєднання матеріальної та духовної культури, якості особистості.

Висновки. Аналіз сутності поняття «дизайнерська культура» дозволив визначити, що процес її формування у майбутніх вчителів мистецьких дисциплін потребує ґрунтовної дизайнерської підготовки, спрямованої на розвиток професійної компетентності; здатності і готовності до самовдосконалення і саморозвитку; уміння самостійно вирішувати нестандартні задачі; соціокультурної компетентності; відповідності суспільним вимогам етики та естетики.

Список використаної літератури

1. Універсальний словник – енциклопедія / ред. Б. Полярчук, – вид. 4-ге, перероб. і доп. – Львів : ТЕКА. – 2006. – 1430 с.
2. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Сов. энциклопедия. – 1985. – 1600 с.
3. Рижова І. С. Соціально-філософська парадигма сучасного дизайну/ І. С. Рижова // Гуманітарний вісник ЗДІА(Філософія). – Вип. 33. – Запоріжжя, 2008. – С. 111–129.
4. Шимко В.Т. Основи дизайну і проєктування: Навчальний посібник / В. Т. Шимко // Інститут моди, дизайну і технологій» (ІМДТ). – Москва. – 2007. – 205 с. [Інтернет-ресурс]. – Режим доступу : ukrdoc.com.ua.
5. Краткий словарь по эстетике: кн. для учителей / под ред. М. Ф. Овчинникова. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.
6. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну: підручник / М. Я. Куленко. – К. : Кондор, 2006. – 492 с.
7. Шумега С.С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра: Навчальний посібник / С. С. Шумега. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.
8. Захарова С. О. Дизайн як культурний феномен: теоретико-методологічний аналіз / С. О. Захарова // Гуманітарний вісник ЗДІА (Філософія). – Вип.42. – Запоріжжя, 2010. – С. 80–88.
9. Дутчак І. І. Інформаційний потенціал етнодизайну в процесі формування дизайнерської культури / І. І. Дутчак //Актуальні питання мистецької педагогіки. – 2013. – Вип. 2. – 32 с.

References

1. Polyarchuk, B. (Ed.) (2006). *Universal Dictionary – Encyclopedia*. 4th edition. Kyiv (in Ukr.).
2. Prokhorov, A. M. (Ed.) (1985). *The Soviet encyclopaedic dictionary*. 3rd edition. Moscow (in Rus.).
3. Ryzhova, I. S. (2008). Socio-philosophical paradigm of modern design. *Humanitarian Bulletin DIG (Philosophy)*. Issue 33. *Zaporizhzhya*, 111–129 (in Ukr.).
4. Shymko, V. T. (2007). Fundamentals of design and engineering: Textbook. *Institute of Fashion Design and Technology (IMDT)*. Moscow. Retrived from ukrdoc.com.ua (in Rus.).
5. Ovchynnykov, M. F. (Ed.) (1983). *Short Encyclopedic Dictionary of culture: for teachers*. Moscow (in Rus.).
6. Kulenko, M. J. (2006). *Graphic Design Basics: textbook*. Kyiv (in Ukr.).
7. Shumeha, S. S. (2004) Design. *History of origin and development of design. The history of furniture design and interior*: Textbook. Kyiv (in Ukr.).
8. Zakharova, S. A. (2010). Designed as a cultural phenomenon: theoretical and methodological analysis. *Humanitarian Bulletin DIG (Philosophy)*. Issue 42. *Zaporizhzhya*, 80–88 (in Ukr.).
9. Dutchak, I. I. (2013). Information etnodyzaynu potential in the process of design culture. *Actual issues of art pedahohiky*. 2nd edition. Issue 2 (in Ukr.).

YEVTUSHENKO Oksana,

Postgraduate Student of the Department of Pedagogy of Higher Education and Educational Management,
Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University
e-mail: evtushenko.oksan@mail.ru

DIFFERENT APPROACHES TO THE ESSENCE OF THE CONCEPT “DESIGNER’S CULTURE” OF A FUTURE TEACHER OF FINE ARTS

Abstract. *Introduction.* In modern educational space the training of a modern teacher of fine arts special attention is paid to the aesthetic enrichment of the personality and competency development. In the system of professional qualities of great importance plays a design culture as an indicator of professionalism of the teacher. However, the analysis of scientific pedagogical sources showed the absence of theoretical foundations, capable of ensuring the efficiency of formation design culture of future teachers of fine arts in the educational process of higher school.

Purpose. Rationale the essence of the concept of "design culture" as an important indicator of pedagogical professionalism of future teachers of fine arts is the aim of this article.

Re-orientation of Ukrainian education to European and world standards of formation of creative personality require new approaches in the preparation of future teachers of fine arts. An important feature of the qualification of a teacher of fine arts is a design culture.

The concept of "culture" and "design" are closely interrelated and interdependent among themselves. The preparation of future teachers of fine arts implies the recognition of the essence of basic concepts: "culture" and "design culture". These concepts are explored by many scientists.

Analysis of the above interpretations of the nature of "culture", has allowed to establish that: culture is what distinguishes humans from the natural environment; this is a feature of human society, it appeared and developed with him in time and space; it is the totality of material and spiritual heritage of mankind, accumulated, codified and enriched in a period of history that is passed from generation to generation. The most important forms of culture are morality, art and religion.

The theoretical essence of culture must be considered during the analysis of approaches to the interpretation of the concept of "design culture".

Analysis of the scientific literature revealed that design is an interdisciplinary artistic activity, which provides a synthesis of scientific creativity and artistic creative thinking. It is an activity associated with the organization of the subject environment on the basis of beauty and expediency. The design ensures the design of new subject-plastic forms and services in all spheres of human activity.

Conclusion. The analysis of the essence of the concept of "design culture" has allowed to define that the process of its formation at future teachers of art disciplines, a designer requires thorough training aimed at developing professional competence; ability and willingness to self-improvement and self-development; the ability to independently solve non-standard tasks; socio-cultural competence; compliance with public requirements of ethics and aesthetics.

Key words: culture, design, design culture, design training.

Одержано редакцією 11.04.2016
Прийнято до публікації 18.04.2016